

บทที่ 8 การสมรสที่เป็นโมฆียะ

การสมรสที่เป็นโมฆียะเป็นส่วนหนึ่งของการสิ้นสุดแห่งการสมรส ในหมวด 6 ซึ่งมาตรา 1501 บัญญัติไว้ว่า “การสมรสย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย การหย่า หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน” จะเห็นว่าการสมรสจะสิ้นสุดลงได้ใน 3 กรณี คือ 1. การตาย 2. การหย่า และ 3. ศาลพิพากษาให้เพิกถอน การสมรสที่เป็นโมฆียะก็คือ การสมรสที่ศาลพิพากษาให้เพิกถอน การสมรสที่เป็นโมฆียะนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส (มาตรา 1502) ดังนั้น ถ้ายังไม่มีการร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส การสมรสที่เป็นโมฆียะนี้ก็ยังมีผลสมบูรณ์อยู่มีความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาในทางส่วนตัวและในทางทรัพย์สิน แต่ถ้าศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสเมื่อใดก็ให้ถือว่า การสมรสที่เป็นโมฆียะนี้สิ้นสุดลงในวันที่คำพิพากษาดังกล่าวถึงที่สุด (มาตรา 1511) การสมรสที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ทำการจดทะเบียนสมรสจนถึงวันที่ศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสจึงยังคงมีผลสมบูรณ์อยู่ไม่เสียไป เช่น ถ้ามีบุตรก็เป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดา ถ้ามีความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สินก็เป็นสินส่วนตัวและสินสมรส เป็นต้น แต่นับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส การสมรสที่เป็นโมฆียะนี้ก็สิ้นสุดลงส่งผลให้การสมรสสิ้นสุดลงไม่มีความสัมพันธ์ฉันสามีภริยา ไม่มีความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินกันอีกต่อไป ทรัพย์สินที่มีอยู่ก็ต้องแบ่งแยกกันไป เพื่อความเข้าใจโดยลำดับจะได้แยกพิจารณาเป็นส่วน ๆ คือ เหตุที่การสมรสเป็นโมฆะ การเพิกถอนการสมรส และผลของการสมรสที่เป็นโมฆียะ

1. เหตุที่การสมรสเป็นโมฆียะ

การสมรสที่เป็นโมฆียะนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการสมรสฝ่าฝืนเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ เหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆียะมีบัญญัติไว้ในมาตรา 1503 ว่า “เหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสเพราะเหตุว่าเป็นโมฆียะ มีเฉพาะในกรณีที่คู่สมรสทำการฝ่าฝืน มาตรา 1448 มาตรา 1505 มาตรา 1506 มาตรา 1507 และมาตรา 1509” ความเป็นโมฆียะกรรมแห่งการสมรสจึงเกิดขึ้นได้ตามมาตรา 1503 ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 5 กรณี คือ

1. การสมรสที่ชายและหรือหญิงอายุไม่ครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์

กรณีแรกนี้เป็นการที่คู่สมรสทำการฝ่าฝืน มาตรา 1448 มาตรานี้มีบัญญัติว่า "การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้" ในเรื่องนี้เป็นเงื่อนไขแห่งการสมรสที่กำหนดอายุของชายและหญิงที่จะทำการสมรสไว้ว่าจะต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ถ้าชายและหญิงทำการฝ่าฝืนมาตรา 1448 นี้ การสมรสนั้นเป็นโมฆียะตามมาตรา 1503 ในเรื่องของการสมรสนี้กฎหมายกำหนดไว้ให้เพียงเป็นโมฆียะในกรณีอายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 1448 แต่ในเรื่องการหมั้นถ้าทำการหมั้นโดยอายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 1435 แล้ว การหมั้นเป็นนั้นโมฆะ

2. การสมรสโดยสำคัญผิดตัวคู่สมรส

มาตรา 1505 บัญญัติว่า "การสมรสที่ได้กระทำไปโดยคู่สมรสฝ่ายหนึ่งสำคัญผิดตัวคู่สมรส การสมรสนั้นเป็นโมฆียะ

สิทธิขอเพิกถอนการสมรสเพราะสำคัญผิดตัวคู่สมรสเป็นอันระงับ เมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วเก้าสิบวันนับแต่วันสมรส"

กรณีนี้เป็นการศึกษาสำคัญผิดตัวคู่สมรสซึ่งมีการเข้าใจผิดถึงตัวบุคคลที่สมรสด้วย เป็นการสมรสกับบุคคลที่ไม่ตรงตามความประสงค์ที่ตนเข้าใจ เช่น นาย ก. ต้องการแต่งงานกับ น.ส. ข. แต่ น.ส. ค. ซึ่งเป็นน้องสาวที่มีหน้าตาเหมือน น.ส. ข. มากเป็นผู้ทำการสมรสกับ นาย ก. เช่นนี้เป็นการสำคัญผิดตัวคู่สมรส เป็นต้น แต่การสำคัญผิดตัวในคุณสมบัติหรือฐานะของคู่สมรสไม่ใช่การสำคัญผิดตัวที่จะร้องขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสได้ เช่นเข้าใจว่าคู่สมรสจบการศึกษาสูงจากต่างประเทศมีฐานะชื่อเสียงในสังคม เหล่านี้ไม่ใช่การสำคัญผิดตัวคู่สมรส เป็นต้น

3. การสมรสโดยถูกกลฉ้อฉล

มาตรา 1506 บัญญัติว่า "ถ้าคู่สมรสได้ทำการสมรสโดยถูกกลฉ้อฉลอันถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีกลฉ้อฉลนั้นจะไม่ทำการสมรส การสมรสนั้นเป็นโมฆียะ

ความในวรรคหนึ่ง ไม่ใช่บังคับในกรณีที่กลฉ้อฉลนั้นเกิดขึ้น โดยบุคคลที่สามโดยคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้เห็นด้วย

สิทธิขอเพิกถอนการสมรส เพราะถูกกลฉ้อฉลเป็นอันระงับเมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วเก้าสิบวันนับแต่วันที่รู้หรือควรได้รู้ถึงกลฉ้อฉลหรือเมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วหนึ่งปีนับแต่วันสมรส"

การสมรสที่ทำโดยถูกกลฉ้อฉลอันถึงขนาด ซึ่งถ้ามิได้มีกลฉ้อฉลนั้นจะไม่ทำการสมรสเช่นนี้การสมรสนั้นเป็นโมฆียะ กลฉ้อฉลอาจมิได้หลายลักษณะ เช่น ทำให้เข้าใจว่ามีฐานะดี มีการศึกษาสูง มีการงานดี เป็นต้น กลฉ้อฉลที่จะเป็นสาเหตุทำให้การสมรสเป็นโมฆียะนั้นจะต้องเป็นกลฉ้อฉลอันถึงขนาด ซึ่งถ้ามิได้มีกลฉ้อฉลเช่นนั้นจะไม่ทำการสมรสด้วย หากเป็นการสำคัญผิดในข้อเท็จจริงไปเองย่อมไม่ใช่กลฉ้อฉลที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆียะ เช่น แต่งตัวเหมือนซุคข้าราชการจึงเข้าใจว่าเป็นข้าราชการจึงพึงพอใจแต่งงานด้วย เป็นการสำคัญผิดในข้อเท็จจริงไปเอง ไม่ทำให้การสมรสเป็นโมฆียะ เป็นต้น และที่สำคัญคือ กลฉ้อฉลนั้นจะต้องถึงขนาดด้วย ถ้าเป็นการทำกลฉ้อฉลแต่ไม่ถึงขนาดทำให้หลงเชื่อหรือเป็นแรงจูงใจให้ถึงขนาดทำการสมรสแล้วการสมรสนั้นก็ไม่เป็นโมฆียะ

เหตุในเรื่องกลฉ้อฉลตามมาตรา 1506 วรรคแรก ที่จะทำให้การสมรสเป็น โมฆียะนั้นเป็นกรณีที่เกิดขึ้นจากตัวคู่สมรส ถ้าเป็นกรณีที่เกิดกลฉ้อฉลขึ้นจากบุคคลที่สามแล้วจะเป็นเหตุให้การสมรสเป็น โมฆียะหรือไม่ก็จะต้องพิจารณาก่อนว่าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้เห็นด้วยหรือไม่ ถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้รู้เห็นด้วยการสมรสนั้นไม่เป็นโมฆียะตามมาตรา 1506 วรรคสอง แต่ถ้าอีกฝ่ายรู้เห็นด้วยการสมรสนั้นเป็นโมฆียะ เช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2185/2530 โจทก์ที่ 1 และจำเลยที่ 1 หมั้นและทำการสมรสกันในวันเดียวกัน หลังจากจดทะเบียนสมรสแล้วจำเลยที่ 2 ก็มอบตัวจำเลยที่ 1 ให้ไปอยู่กินกับโจทก์ที่ 1 ทันที โจทก์ที่ 1 และจำเลยที่ 1 ได้พากันไปไหว้พระในที่ต่าง ๆ จนถึงคอนเียนได้รับประทานอาหารด้วยกันแล้วจึงส่งตัวเข้าหอโดยจำเลยที่ 1 มิได้อิดเอื้อน แต่จำเลยที่ 1 ไม่ยอมให้โจทก์ที่ 1 ร่วมประเวณีด้วยเพราะเหน็ดเหนื่อยไม่มีอารมณ์ที่จะร่วมเพศ ทั้งจำเลยที่ 1 เพิ่งมีอายุได้เพียง 19 ปี ไม่เคยสมรสมาก่อน อาจะยังกลัวต่อการร่วมประเวณีจึงได้ขอผิดก่อนไปก็ได้ โจทก์ที่ 1 จึงควรให้โอกาสจำเลยที่ 1 ได้ผิดก่อนตามที่ร้องขอไม่ควรว่าวามเอาแต่ใจตัวจะต้องร่วมประเวณีกับจำเลยที่ 1 ในคืนนั้นให้ได้ การที่จำเลยที่ 1 ไม่ยอมให้โจทก์ร่วมประเวณีดังกล่าวจึงยังไม่ใช่ความผิดของจำเลยที่ 1 และจะถือว่าจำเลยทั้งสองทำกลฉ้อฉลไม่ได้ การสมรสระหว่างโจทก์ที่ 1 กับจำเลยที่ 1 จึงไม่เป็นโมฆียะ โจทก์ไม่มีสิทธิขอเพิกถอนและเรียกแหวนหมั้นกับเงินสินสอดคืนจากจำเลยทั้งสองได้ เป็นต้น

4. การสมรสโดยถูกข่มขู่

มาตรา 1507 บัญญัติว่า "ถ้าคู่สมรสได้ทำการสมรสโดยถูกข่มขู่อันถึงขนาด ซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่เช่นนั้นจะไม่ทำการสมรส การสมรสนั้นเป็นโมฆียะ

สิทธิขอเพิกถอนการสมรส เพราะถูกข่มขู่เป็นอันระงับ เมื่อเวลาได้ผ่านไปแล้ว
หนึ่งปีนับแต่วันที่พ้นจากการข่มขู่”

ปกติแล้วการสมรสจะกระทำได้นั้นเมื่อชายหญิงยินยอมเป็นสามีภริยากัน และต้อง
แสดงการยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน และให้นายทะเบียนบันทึกความ
ยินยอมนั้นไว้ตามมาตรา 1458 ดังนั้นภายใต้การยินยอมนั้นถ้ามีการข่มขู่บังคับให้ทำการสมรส
และการข่มขู่บังคับให้ทำการสมรสนั้น ถึงขนาดทำให้มีการสมรสขึ้น การสมรสนั้นเป็นโมฆียะ
ตามมาตรา 1507 วรรคแรก การข่มขู่ถึงขนาดนี้จะต้องเป็นสาเหตุทำให้ผู้ถูกข่มขู่กลัวจะเกิดความ
เสียหายเป็นภัยแก่ตนเอง แก่สกุล หรือแก่ทรัพย์สินของตน และจะต้องเป็นภัยอันใกล้จะถึงด้วย
เช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1776/2522 ชายมีปืนพุกาหยิงไปร่วมประเวณีและจดทะเบียนสมรส หญิง
ขอเพิกถอนการสมรสได้ หรือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6868/2542 ก่อนมีการจดทะเบียนสมรสโจทก์
ถูกจำเลยกับพวกใช้กำลังบังคับขู่ขู่ขู่ ให้จำต้องนั่งรถยนต์ไปกับจำเลยจากจังหวัดสมุทรปราการ
ไปยังจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีจำเลยกับพวกอย่างน้อย 2 คน คอยควบคุมตัวไว้มิให้หลบหนี ทั้ง
ยังถูกจำเลยข่มขู่กระทำการชำเราระหว่างพักที่บ้านญาติจำเลยด้วย โจทก์ซึ่งเป็นหญิงคนเดียวอยู่ใน
กลุ่มพวกจำเลยย่อมต้องเกรงกลัวการบังคับ และคำขู่ของจำเลยที่ว่าจะไม่พาโจทก์กลับบ้านจะทำ
ร้ายร่างกายและพาโจทก์ไปอยู่ในป่าหากไม่ยอมจดทะเบียนสมรสกับจำเลย วัตถุประสงค์ที่อยู่ใน
ภาวะการเช่นนี้ย่อมมีมูลต้องเกรงกลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อร่างกายและเสรีภาพของคนหากไม่ยิน
ยอมปฏิบัติตามคำข่มขู่เช่นเดียวกับโจทก์ การสมรสระหว่างโจทก์กับจำเลยจึงเป็นการสมรสโดย
ถูกข่มขู่อันถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่ขึ้น โจทก์จะไม่ทำการสมรสกับจำเลย การสมรสจึงเป็น
โมฆียะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1507 วรรคหนึ่ง เป็นต้น

การข่มขู่อย่างไรจึงจะถือว่าถึงขนาดที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆียะ ในเรื่องนี้ควรต้อง
พิจารณาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของตัวบุคคลที่ถูกข่มขู่และถึงขนาดที่วิญญูชนมีมูล จะต้องเกรง
กลัวว่าจะเกิดอันตรายแก่ตนเอง ชื่อเสียงวงศ์สกุลแห่งคนหรือทรัพย์สินของตน และเป็นภัยที่ใกล้
จะถึง แต่ความกลัวเพราะนับถือยำเกรง หรือการขู่ว่าจะใช้สิทธิตามปกตินิยม มิถือว่าเป็นการ
ข่มขู่ เช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7209/2538 ก่อนเกิดเหตุประมาณ 5 วัน โจทก์ได้รับเงินส่วนแบ่งจาก
การที่บิดาขายที่ดินประมาณ 32 ล้านบาท วันเกิดเหตุขณะที่โจทก์กำลังจะเดินเข้าที่ทำงาน จำเลย
กับพวกใช้กำลังลักพาโจทก์ไปทำการข่มขู่กระทำการชำเราระหว่างที่หลายจังหวัดและบังคับให้
จดทะเบียนสมรส โดยขู่ว่าถ้ายินยอมให้การและให้ข้อมูลจำวันจดทะเบียนสมรสตามที่สอนให้จะ

ยอมปล่อยกลับบ้าน ถ้าไม่ยอมปฏิบัติตามจะฆ่าโจทก์และพี่น้องของโจทก์ เช่นนี้ การสมรสระหว่างโจทก์กับจำเลยจึงเป็นการสมรสโดยถูกข่มขู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1507 วรรคแรก โจทก์มีสิทธิขอให้ศาลเพิกถอนการสมรสอันเป็นโมฆะนี้ได้ตามมาตรา 1503 เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ถ้ามีการสมรสเพราะการนับถือยาแรง หรือกลัวในการใช้สิทธิต่าง ๆ โดยถูกต้องตามกฎหมายไม่ถึงว่าเป็นการข่มขู่ตามมาตรา 1507 นี้ เช่น การขู่ว่าจะใช้สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งตามปกติ เช่น การฟ้องเรียกค่าทดแทน ค่าเสียหาย ฯลฯ หรือจะร้องเรียนในการกระทำต่าง ๆ ต่อผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

ในกรณีที่มีการข่มขู่โดยบุคคลที่สามจะมีผลเป็นโมฆะหรือไม่อย่างไร ในเรื่องการข่มขู่นี้แตกต่างจากเรื่องกลฉ้อฉลที่เกิดขึ้นโดยบุคคลที่สามตามมาตรา 1507 นั้นไม่มีการบัญญัติไว้ถึงกรณีการข่มขู่โดยบุคคลที่สาม ดังนั้นไม่ว่าคู่สมรสฝ่ายใดจะรู้เห็นด้วยหรือไม่ก็ตามการสมรสก็เป็นโมฆะ ซึ่งสามารถใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรสได้

5. การสมรสโดยไม่ได้รับความยินยอม

ปกติแล้วชายและหญิงที่บรรลุนิติภาวะแล้วย่อมมีอิสระที่จะเลือกคู่ครองทำการสมรสอยู่ร่วมกันได้โดยแสดงการยินยอมเป็นสามีภริยากัน และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ถูกต้องเรียบร้อย แต่ถ้าเป็นบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะแล้วจะทำการสมรสได้ก็ต้องได้รับความยินยอมก่อนจากบิดามารดา บิดาหรือมารดา หรือผู้ปกครอง แล้วแต่กรณี (มาตรา 1454) ซึ่งถ้าไม่ได้รับความยินยอมแล้วการสมรสนั้นเป็นโมฆะตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1509 ว่า "การสมรสที่ไม่ได้รับความยินยอมของบุคคลดังกล่าวในมาตรา 1454 การสมรสนั้นเป็นโมฆะ"

2. การเพิกถอนการสมรส

การสมรสที่เป็น โมฆะจะเกิดขึ้นได้มีห้ากรณีตามที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่การสมรสที่เป็น โมฆะจะไม่มีผลเสียไปแต่ประการใดถ้ายังไม่มี การฟ้องร้องให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสนั้น เมื่อศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสที่เป็น โมฆะก็จะถือว่าสิ้นสุดลงในวันที่คำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้นการสมรสที่เป็น โมฆะจะสิ้นสุดลงก็ต้องร้องขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสนั้น ซึ่งจะกล่าวถึงตามลำดับคือ

1. กรณีที่การสมรสนั้นชายและหรือหญิงมีอายุไม่ครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์

ในกรณีนี้ มาตรา 1504 บัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 1448 ผู้มีส่วนได้เสียขอให้เพิกถอนการสมรสได้ แต่บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่ให้ความยินยอมแล้วจะขอให้เพิกถอนการสมรสไม่ได้"

ถ้าศาลมิได้สั่งให้เพิกถอนการสมรสจนชายหญิงมีอายุครบตามมาตรา 1448 หรือเมื่อหญิงมีครรภ์ก่อนอายุครบตามมาตรา 1448 ให้ถือว่าการสมรสสมบูรณ์มาตั้งแต่เวลาสมรส" เมื่อการสมรส เป็นโมฆะเพราะทำการฝ่าฝืนมาตรา 1448 แล้ว ผู้มีส่วนได้เสียจะขอให้ศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสได้ ผู้มีส่วนได้เสียในกรณีนี้คือบิดามารดา หรือผู้ปกครอง หรือ คู่สมรสเอง รวมทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกรณีมีการเพิกถอนการสมรสนั้นด้วย แต่การขอให้เพิกถอนการสมรสนั้นจะต้องไม่ใช่กรณีที่ บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่ให้ความยินยอมแล้วจะมาร้องขอให้เพิกถอนการสมรสในภายหลัง เพราะกรณีนี้ตัวบิดามารดาหรือผู้ปกครองเองที่ให้ความยินยอมในการสมรสนั้น

แต่อย่างไรก็ดี ถ้ายังไม่มีกรรณการร้องขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสหรือมีการร้องขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสแล้วแต่ศาลยังมีคำพิพากษาถึงที่สุด ในระหว่างนั้น การสมรสที่เป็นโมฆะนี้ก็อาจกลายเป็นการสมรสที่สมบูรณ์ขึ้นได้ซึ่งมาตรา 1504 วรรคสอง บัญญัติไว้ 2 กรณี คือ

ก. ถ้าชายหญิงมีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว เมื่อศาลยังมีคำพิพากษาเพิกถอนการสมรสและต่อมาชายหญิงมีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ตามเงื่อนไขแห่งการสมรสแล้ว เหตุแห่งความเป็นโมฆะของการสมรสก็หมดไป ดังนั้นการสมรสนั้นก็ถือว่าเป็นการสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามที่เมื่อมีการทำการสมรสก่อนอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างชายหญิงย่อมเกิดขึ้น เพื่อไม่ให้เป็นการเสียหายแก่ตัวชายหญิงที่อยู่กันเป็นสามีภริยากันมาก่อน กฎหมายจึงให้ถือว่าการสมรสนั้นสมบูรณ์มาตั้งแต่เวลาที่ได้มีการสมรสกัน

ข้อสังเกตประการหนึ่ง จะต้องเป็นทั้งชายหญิงที่มีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ จะมีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แต่เพียงชายหรือหญิงฝ่ายเดียวเท่านั้นไม่ได้

ข. ถ้าหญิงมีครรภ์ก่อนอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ เมื่อศาลยังมีคำพิพากษาเพิกถอนการสมรสและต่อมาหญิงมีครรภ์ก่อนอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ กฎหมายให้ถือว่าการสมรสสมบูรณ์มาตั้งแต่เวลาสมรสด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ไม่ว่าชายจะมีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์หรือไม่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะกฎหมายได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสถาบันครอบครัว เมื่อหญิงตั้งครรภ์ย่อมเป็น

การก่อกำเนิดสมาชิกใหม่ของครอบครัวที่เกิดขึ้นจากการสมรสของชายและหญิง ถ้ากฎหมายไม่ให้การรับรองย้อนก่อนให้เกิดปัญหาต่อสังคมส่วนรวม โดยเฉพาะ ไม่เป็นการยุติธรรมต่อเด็กที่เกิดมา มาตรา 1504 วรรคสอง บัญญัติไว้แต่เพียงว่าเมื่อหญิงมีครรภ์ก็ถือว่าการสมรสสมบูรณ์มาตั้งแต่นั้นเวลาสมรส ดังนั้นแม้ว่าหากต่อมาหญิงจะแท้งบุตรหรือไม่ว่าด้วยเหตุใดทำให้ไม่มีบุตรต่อมา การสมรสนั้นก็ถือว่าสมบูรณ์แล้ว

2. กรณีการสมรสโดยสำคัญผิดตัวคู่สมรส

การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะสำคัญผิดตัวคู่สมรสนั้น มาตรา 1508 วรรคแรก บัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะคู่สมรสสำคัญผิดตัวหรือถูกกีดฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ เฉพาะแต่คู่สมรสที่สำคัญผิดตัวหรือถูกกีดฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่เท่านั้น ขอเพิกถอนการสมรสได้" กรณีการสมรสโดยสำคัญผิดตัวคู่สมรสนี้มีผู้มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสตามกฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นเฉพาะตัวคู่สมรสที่สำคัญผิดตัวเท่านั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ไม่มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสด้วย

การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะสำคัญผิดตัวคู่สมรส มาตรา 1505 วรรคสอง กำหนดว่า "สิทธิขอเพิกถอนการสมรสเพราะสำคัญผิดตัวคู่สมรสเป็นอันระงับเมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วเก้าสิบวันนับแต่วันสมรส" คู่สมรสที่สำคัญผิดตัวคู่สมรสมีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสได้ภายในเวลาเก้าสิบวันนับแต่วันสมรสเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะทราบถึงการสำคัญผิดตัวคู่สมรสเมื่อการสมรสผ่านไป แล้ว 20 วัน การนับระยะเวลาในการใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรสก็ยังนับแต่วันสมรส ดังนั้นระยะเวลาในการขอใช้สิทธิเพิกถอนการสมรสก็จะเหลือเพียง 70 วันเท่านั้น (ที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงโมฆียะและให้เวลา 90 วันในการใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรสก็เพราะไม่ต้องการทำลายชีวิตสมรสของชายหญิงที่ได้อยู่กินร่วมกันแล้ว แม้ว่าจะเป็นการสำคัญผิดตัวก็ตาม แต่อย่างไรก็ดี ก็ได้ให้โอกาสในการใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรสได้ภายในเวลา 90 วันนับแต่วันสมรส)

3. กรณีการสมรสโดยถูกกีดฉ้อฉล

การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะถูกกีดฉ้อฉล มาตรา 1508 วรรคแรก บัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะคู่สมรสสำคัญผิดตัว หรือถูกกีดฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ เฉพาะแต่คู่สมรสที่สำคัญผิดตัว หรือถูกกีดฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่เท่านั้น ขอเพิกถอนการสมรสได้" กรณีการสมรสโดยถูกกีดฉ้อฉลผู้มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสตามกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะคู่สมรสที่ถูกกีดฉ้อฉลเท่านั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ไม่มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสด้วย

การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะถูกกีดกีด มาตรา 1506 วรรคสาม บัญญัติว่า "สิทธิขอเพิกถอนการสมรสเพราะถูกกีดกีดเป็นอันระงับเมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วเก้าสิบวันนับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงกีดกีด หรือเมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วหนึ่งปีนับแต่เวลาสมรส" คู่สมรสที่ถูกกีดกีดสามารถขอเพิกถอนการสมรสได้โดย

- ใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรสภายใน 90 วันนับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงกีดกีด กรณีนี้กำหนดเวลาไว้เพียง 90 วัน เพราะเป็นกำหนดเวลานับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงกีดกีดที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆียะ ดังนั้นถ้าต้องการขอเพิกถอนการสมรสก็ต้องทำโดยเร็ว หรือ

- ใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรสภายใน 1 ปีนับแต่วันสมรส กรณีนี้เป็นกำหนดเวลาสูงสุดในการใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรส ซึ่งถ้าภายในกำหนด 1 ปีนับแต่วันสมรสยังไม่ทราบถึงเหตุในเรื่องกีดกีดแล้วก็คงจะไม่ใช่สาระสำคัญต่อการสมรสอีกต่อไป

4. กรณีการสมรสโดยถูกข่มขู่

การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะถูกข่มขู่ มาตรา 1508 วรรคแรก บัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะคู่สมรสสำคัญผิดตัว หรือถูกกีดกีด หรือถูกข่มขู่ เฉพาะแต่คู่สมรสที่สำคัญผิดตัว หรือถูกกีดกีด หรือถูกข่มขู่เท่านั้น ขอเพิกถอนการสมรสได้" กรณีการสมรสโดยถูกข่มขู่ผู้มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสกฎหมายกำหนดให้เฉพาะคู่สมรสที่ถูกกีดกีดเท่านั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ไม่มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสด้วย

การสมรสที่เป็นโมฆียะเพราะถูกข่มขู่ มาตรา 1507 วรรคสอง บัญญัติว่า "สิทธิขอเพิกถอนการสมรสเพราะถูกข่มขู่เป็นอันระงับเมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วหนึ่งปีนับแต่วันที่พ้นจากการข่มขู่" ชายหรือหญิงที่ทำการสมรสโดยถูกข่มขู่สามารถขอเพิกถอนการสมรสได้ภายในเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่พ้นจากการข่มขู่ การที่กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ให้นับแต่เวลาสมรสก็เพราะแม้ว่าจะมีการสมรสแล้วก็ตามแต่การข่มขู่ก็ยังคงอาจยังมีอยู่ ดังนั้นการนับระยะเวลาในการใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรสจึงควรนับจากเมื่อพ้นจากการข่มขู่แล้วไม่เกินหนึ่งปี

ข้อสังเกตประการหนึ่ง แม้มาตรา 1508 วรรคแรก จะกำหนดให้เฉพาะแต่คู่สมรสที่สำคัญผิดตัวหรือถูกกีดกีด หรือถูกข่มขู่ ตามมาตรา 1506 มาตรา 1507 และมาตรา 1508 เท่านั้นที่จะขอเพิกถอนการสมรสได้ก็ตาม แต่ก็มีการตีความที่อาจจะให้บุคคลอื่นขอเพิกถอนการสมรสได้ด้วย ทั้งนี้ดังที่ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 1508 วรรคสอง และวรรคสามว่า "ในกรณีที่ผู้ที่มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสเป็นบุคคลที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถให้บุคคลซึ่งอาจร้องขอต่อศาล

ให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 29 ขอเพิกถอนการสมรสได้ด้วย แต่ถ้าผู้มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสเป็นคนวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ บุคคลดังกล่าวจะร้องขอเพิกถอนการสมรสก็ได้ แต่ต้องขอให้ศาลสั่งให้คนวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถพร้อมกันด้วย ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ยกคำขอให้ศาลสั่งเป็นคนไร้ความสามารถ ก็ให้ศาลมีคำสั่งยกคำขอเพิกถอนการสมรสของบุคคลดังกล่าวนั้นเสียด้วย

คำสั่งศาลให้ยกคำขอเพิกถอนการสมรสของบุคคลตามวรรคสอง ไม่กระทบกระเทือนสิทธิการขอเพิกถอนการสมรสของคู่สมรส แต่คู่สมรสจะต้องใช้สิทธินั้นภายในกำหนดระยะเวลาที่คู่สมรสมีอยู่ ถ้าระยะเวลาดังกล่าวเหลืออยู่ไม่ถึงหกเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้ยกคำขอเพิกถอนการสมรสของบุคคลดังกล่าวหรือไม่มีเหลืออยู่เลย ก็ให้ขยายระยะเวลานั้นออกไปได้ให้ครบหกเดือนหรืออีกหกเดือน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้ยกคำขอเพิกถอนการสมรสของบุคคลดังกล่าวแล้ว แต่กรณี" ดังนั้นถ้าบุคคลจะใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรสตามมาตรา 1508 วรรคแรก เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเป็นคนวิกลจริต มาตรา 1508 วรรคสองกำหนดให้บุคคลซึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 29 เป็นผู้มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสได้ด้วย ปกติแล้วนั้นสามีหรือภริยาจะเป็นผู้อนุญาตหรือผู้พิทักษ์ เมื่อศาลสั่งให้สามีหรือภริยาเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ตามมาตรา 1463 อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาซึ่งต่างก็มีหน้าที่ซึ่งกันและกัน แต่เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆียะและจะมีการขอเพิกถอนการสมรสอันเป็นการเฉพาะตัวของคู่สมรสเท่านั้น ดังนั้นเมื่อคู่สมรสฝ่ายหนึ่งจะใช้สิทธิขอเพิกถอนการสมรส แต่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือตกเป็นคนวิกลจริตแล้วจะไปหวังพึ่งคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งนั้น (ตามมาตรา 1463) ก็คงจะเป็นไปไม่ได้เพราะคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นผู้ที่กำลังจะถูกขอเพิกถอนการสมรส ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้บุคคลตามมาตรา 29 แห่ง ป.พ.พ. เป็นผู้ขอเพิกถอนการสมรสให้แทนได้ ซึ่งมาตรา 29 หมายความว่าถึงนับตั้งแต่ภริยาสามี บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด ลูก หลาน หลาน ลื้อ ผู้อนุญาต ผู้พิทักษ์ หรือพนักงานอัยการ

เพราะฉะนั้นบุคคลตามมาตรา 29 จึงสามารถร้องขอเพิกถอนการสมรสให้แก่คู่สมรสที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็อาจร้องขอเพิกถอนการสมรสให้แก่คู่สมรสที่เป็นคนวิกลจริต แต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ด้วย ซึ่งในกรณีนี้บุคคลตามมาตรา 29 จะร้องขอเพิกถอนการสมรสก็ได้ แต่ก็จะต้องขอให้ศาลสั่งให้คนวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถพร้อมกันไปด้วย เมื่อมีการร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการสมรส

วิกลจริตเป็นคนที่ความสามารถพร้อมกันไปด้วย เมื่อมีการร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการสมรส แล้วถ้าศาลมีคำสั่งให้ยกคำขอให้ศาลตั้งเป็นคนไร้ความสามารถแล้วก็ให้ศาลมีคำสั่งยกคำขอเพิกถอนการสมรสของบุคคลตามมาตรา 29 ที่ได้ยื่นต่อศาลไว้แล้วด้วย

ในกรณีมีการยกคำขอเพิกถอนการสมรสตามวรรคสองแล้ว มาตรา 1508 วรรคสาม บัญญัติว่าไว้ไม่ให้กระทบกระเทือนสิทธิการขอเพิกถอนการสมรสของตัวคู่สมรสเองในการที่จะใช้สิทธินั้น ซึ่งจะต้องทำการขอเพิกถอนการสมรสภายในกำหนดระยะเวลาที่คู่สมรสมีอยู่ เช่น สิทธิขอเพิกถอนการสมรสเพราะถูกกลั่นแกล้ง (มาตรา 1506) จะระงับไปเมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วหนึ่งปีนับแต่วันสมรส หากว่าคู่สมรสที่ถูกกลั่นแกล้งมีพฤติกรรมที่แปลก ๆ น่าสงสัยจนมีบุคคลตามมาตรา 29 ร้องขอเพิกถอนการสมรสและขอให้ศาลตั้งให้คนวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถด้วย แต่หากว่าต่อมาศาลตั้งให้ยกคำขอให้ศาลตั้งเป็นคนไร้ความสามารถรวมเวลาจากวันสมรสถึงวันที่ศาลมีคำสั่งให้ยกคำขอเป็นเวลา 4 เดือน ดังนั้น ตัวคู่สมรสนั้นเองจึงยังสามารถใช้สิทธิในการอื่น คำขอเพิกถอนการสมรสได้อีกในกำหนดระยะเวลาที่เหลืออยู่คืออีก 8 เดือน เป็นต้น แต่ถ้าระยะเวลาที่นั้นเหลืออยู่ไม่ถึงหกเดือน หรือไม่มีเหลืออยู่เลย นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้ยกคำขอ เช่นนี้ศาลก็อาจขยายระยะเวลาออกไปให้ครบหกเดือนหรืออีกหกเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้ยกคำขอเพิกถอนการสมรสก็ได้

5. กรณีการสมรสโดยไม่ได้ได้รับความยินยอม

ผู้เยาว์ที่มีอายุตั้งแต่สิบเจ็ดปีบริบูรณ์แต่ไม่ถึงสิบแปดปี จะทำการสมรสจะต้องได้รับความยินยอมจากบิดาและมารดา บิดาหรือมารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองแล้วแต่กรณี มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ การสมรสที่เป็นโมฆะนี้ มาตรา 1510 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า "การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะมิได้รับความยินยอมของบุคคลดังกล่าวในมาตรา 1454 เฉพาะบุคคลที่อาจให้ความยินยอมตามมาตรา 1454 เท่านั้น ขอให้เพิกถอนการสมรสได้" กฎหมายกำหนดถึงบุคคลที่จะร้องขอให้เพิกถอนการสมรสไว้คือ เฉพาะบุคคลที่อาจให้ความยินยอมตามมาตรา 1454 เท่านั้น ซึ่งหมายความว่า จะต้องเป็นกรณีใดกรณีหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 1436 ที่เป็นบิดาและมารดา บิดาหรือมารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง แล้วแต่กรณี บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ไม่มีสิทธิขอเพิกถอนการสมรสด้วย

การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะผู้เยาว์ไม่ได้ได้รับความยินยอมนี้ มาตรา 1510 วรรคสอง บัญญัติว่า "สิทธิขอเพิกถอนการสมรสตามมาตรานี้เป็นอันระงับเมื่อคู่สมรสนั้นมีอายุครบสิบแปดปี

บริบูรณ์หรือเมื่อหญิงมีครรภ์" และวรรคสาม บัญญัติว่า "การฟ้องขอเพิกถอนการสมรสตาม มาตรฐานนี้ให้มีอายุความหนึ่งปีนับแต่วันทราบการสมรส" การฟ้องขอเพิกถอนการสมรสที่ผู้เยาว์ไม่ ได้รับความยินยอมจึงสามารถทำได้ภายในอายุความหนึ่งปีนับแต่วันทราบการสมรส ทั้งนี้เพราะผู้ เยาว์ยังไม่บรรลุนิติภาวะจึงต้องอยู่ในการดูแลของผู้มีอำนาจปกครอง ไม่ว่าผู้เยาว์จะทำการสมรส แล้วก็ตามหรือก็เดือนก็ตามผู้มีอำนาจปกครองก็สามารถฟ้องขอเพิกถอนการสมรสได้ภายในเวลา หนึ่งปีนับแต่วันทราบการสมรส แต่อย่างไรก็ดีก็มีข้อยกเว้นที่ผู้มีอำนาจปกครองไม่สามารถขอเพิก ถอนการสมรสได้ 2 กรณี คือ หนึ่ง ถ้าชายหรือหญิงผู้เยาว์ที่ทำการสมรสนั้นมีอายุครบยี่สิบปี บริบูรณ์แล้ว เหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะก็เป็นอันระงับไป และสอง เมื่อหญิงมีครรภ์สิทธิขอ เพิกถอนการสมรสก็เป็นอันระงับไปเช่นกัน ซึ่งกรณีนี้แม้ว่าจะยังมีอายุไม่ครบยี่สิบปีบริบูรณ์ก็ตาม แต่เมื่อหญิงตั้งครรภ์แล้วก็สมควรให้มีการเพิกถอนการสมรสนั้น

3. ผลของการสมรสที่เป็นโมฆียะ

การสมรสที่เป็น โมฆียะจะสิ้นสุดลงเมื่อศาลพิพากษาให้เพิกถอน โดยจะถือเอาวันที่ คำพิพากษาถึงที่สุดเป็นวันที่การสมรสสิ้นสุดลง ดังนั้นการสมรสที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้นจึงเป็นการ สมรสที่สมบูรณ์การสิ้นสุดลงของการสมรสที่เป็น โมฆียะ ไม่มีผลย้อนไปกระทบกระเทือนถึง แต่ การสมรสที่เป็น โมฆียะจะมีผลต่อไปอย่างไรเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนการสมรสนั้น อาจพิจารณาได้หลายกรณี คือ

1. การสิ้นสุดของการสมรสที่มีการเพิกถอน

มาตรา 1511 บัญญัติว่า "การสมรสที่ได้มีคำพิพากษาให้เพิกถอนนั้นให้ถือว่าสิ้นสุด ลงในวันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการ โดยสุจริต ไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนการเพิกถอนการสมรสนั้นแล้ว" ดังที่กล่าวแล้วว่าการสมรสที่เป็น โมฆียะสมบูรณ์อยู่จนกว่าศาลจะได้พิพากษาให้เพิกถอน ในระหว่างที่การสมรสสมบูรณ์อยู่สามี ภริยาจึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายครอบครัวทุกประการ แต่ถ้าศาลพิพากษาให้เพิกถอนการ สมรสแล้วก็ให้ถือว่าการสมรสนั้นสิ้นสุดลงในวันที่คำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้นจึงต้องพิจารณาให้ติ ว่าวันใดที่ศาลพิพากษาถึงที่สุด

ในกรณีที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับคู่สมรส ด้านเป็นกรณีที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ คู่สมรสก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด เช่นนี้ย่อมไม่มีปัญหาแต่อย่างใดเพราะเป็นช่วงเวลาที่การสมรส

สมบูรณ์อยู่ แต่ด้านเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับคู่สมรสนับตั้งแต่วันที่มิคำพิพากษาดัง
ที่สุด เช่นนี้มาตรา 1511 บัญญัติให้ความคุ้มครองบุคคลภายนอกนี้ถ้าบุคคลภายนอกนั้นได้กระทำ
ไปโดยสุจริต ที่กฎหมายให้ความคุ้มครองไว้ก็เพราะเมื่อชายหญิงทำการสมรสกันย่อมเป็นที่รับรู้
ของบุคคลโดยทั่วไป แต่เมื่อมีการร้องขอเพิกถอนการสมรสและศาลได้มีคำพิพากษาดังที่สุดแล้วก็
อาจไม่เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป กฎหมายจึงยังให้ความคุ้มครองบุคคลภายนอกที่กระทำโดยสุจริตอยู่แม้
ว่าจะเกิดขึ้นภายหลังการสิ้นสุดของการสมรสแล้ว เว้นเสียแต่ว่าจะได้มีการจดทะเบียนการเพิกถอน
การสมรสแล้ว กรณีนี้จึงต้องนำคำพิพากษาของศาลไปแสดงต่อนายทะเบียนสมรสเพื่อให้จ
ทะเบียนการเพิกถอนการสมรส

2. การนำผลของการหย่าโดยคำพิพากษามาใช้โดยอนุโลม

มาตรา 1512 บัญญัติว่า "ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยผลของการหย่าโดยคำพิพากษามาใช้
บังคับแก่ผลของการเพิกถอนการสมรสโดยอนุโลม" มาตรา 1512 กำหนดให้นำเฉพาะผลของการ
หย่าโดยคำพิพากษามาใช้โดยอนุโลม ปกติแล้วนั้นเมื่อการสมรสสิ้นสุดลงก็ให้แบ่งสินสมรสให้
ชายและหญิงได้ส่วนเท่ากัน ส่วนสินส่วนตัวของฝ่ายใดก็ตกเป็นของฝ่ายนั้น การสมรสที่เป็น
โมฆะ เมื่อศาลมีคำพิพากษาดังที่สุดให้เพิกถอนแล้วในเรื่องทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา มาตรา
1532 (ข) บัญญัติไว้ให้มีผลย้อนหลังไปถึงวันฟ้องหย่า ซึ่งก็คือวันฟ้องขอเพิกถอนการสมรส
เอง ซึ่งถ้ามีการทำให้ทรัพย์สินที่เป็นสินสมรสเสียหายก็อาจต้องมีการชดใช้ด้วยตามมาตรา 1534
นอกจากนี้ในส่วนของหนี้สินที่จะต้องรับผิดชอบด้วยกันก็ให้แบ่งความรับผิดชอบนั้น ระหว่างคู่สมรสด้วย
ตามส่วนเท่ากัน ตามมาตรา 1535

3. การรับผิดชอบค่าทดแทนความเสียหายและ/หรือค่าเลี้ยงชีพ

มาตรา 1513 บัญญัติว่า "ถ้าปรากฏว่าคู่สมรสที่ถูกฟ้องเพิกถอนการสมรสได้รู้เห็น
เป็นใจในเหตุแห่งโมฆะกรรม คู่สมรสนั้นจะต้องรับผิดชอบค่าทดแทนความเสียหาย ซึ่งคู่สมรสอีก
ฝ่ายหนึ่งได้รับคอกาย ชื่อเสียงหรือทรัพย์สินเนื่องจากการสมรสนั้น และให้นำมาตรา 1525 มาใช้
บังคับโดยอนุโลม

ถ้าหากการเพิกถอนการสมรสตามวรรคหนึ่งทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง และไม่มีราย
ได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส คู่สมรสที่ถูกฟ้องนั้นจะต้องรับ
ผิดในค่าเลี้ยงชีพดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1526 ด้วย"

กรณีตามมาตรา 1513 นี้จะต้องเป็นกรณีคู่สมรสที่ถูกฟ้องเพิกถอนการสมรสได้รู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆิยะกรรม ดังนั้นก็ต้องรับผิดใช้ค่าทดแทนความเสียหายที่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รับ การรับผิดใช้ค่าทดแทนความเสียหายนี้จะต้องเป็นการได้รับความเสียหายต่อกาย ชื่อเสียงหรือทรัพย์สิน ซึ่งศาลจะวินิจฉัยให้ชดใช้ตามควรแก่พฤติการณ์ ในการนี้ศาลจะสั่งให้ชำระครั้งเดียวหรือแบ่งชำระเป็นงวด ๆ มีกำหนดเวลาก็ได้ ทั้งนี้ศาลจะต้องคำนึงถึงจำนวน ทรัพย์สินที่คู่สมรสนั้นได้รับไปจากการแบ่งสินสมรสเพราะการหย่าด้วย (มาตรา 1525) กรณีนี้จึงเห็นได้ว่า จะต้องเป็นกรณีที่ศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสด้วย

ในอีกกรณีหนึ่งก็อาจจะต้องรับผิดในเรื่องค่าเลี้ยงชีพด้วย ตามมาตรา 1513 วรรคสอง กำหนดว่า เมื่อมีการเพิกถอนการสมรสตามวรรคหนึ่งแล้ว ถ้าการเพิกถอนการสมรสนี้ทำให้คู่สมรสที่ร้องขอขาดเงิน และไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส คู่สมรสที่ถูกฟ้องเพิกถอนการสมรสจะต้องรับผิดในค่าเลี้ยงชีพด้วย ทั้งนี้ก็เพราะคู่สมรสนั้นได้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งไปเพื่อการสมรส แต่มีผลกระทบกับตนในภายหลังต่อมาเมื่อมีการขอเพิกถอนการสมรส ในส่วนของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้น ตามมาตรา 1526 ศาลสามารถสั่งให้คู่สมรสที่ถูกฟ้องรับผิดในค่าเลี้ยงชีพได้โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับด้วย แต่อย่างไรก็ตามถ้าพฤติการณ์รายได้หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลก็อาจจะสั่งแก้ไขให้เพิกถอนลด เพิ่ม หรือกรณีไม่ได้สั่งให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพก็อาจกลับสั่งให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วยก็ได้ (มาตรา 1598/39) สำหรับการชำระค่าเลี้ยงชีพให้ชำระเป็นเงินโดยชำระเป็นครั้งคราวตามกำหนด เว้นแต่ว่าคู่สมรสจะตกลงกันให้ชำระเป็นอย่างอื่นหรือโดยวิธีอื่น (มาตรา 1598/40) สิทธิได้รับ ค่าเลี้ยงชีพนี้ เป็นสิทธิเฉพาะตัวที่ไม่สามารถสละหรือโอนได้และไม่อยู่ในข่ายแห่งการบังคับคดี (มาตรา 1598/41) สิทธิในการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพนี้จะต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่า มิฉะนั้นเป็นอันสิ้นสุดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1526 วรรคสอง

4. ผลต่อบุตรที่เกิดมา

การสมรสที่เป็นโมฆิยะเมื่อศาลพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอน การสมรสนั้นย่อมสิ้นสุดลง แต่ในการสมรสซึ่งสามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา การร่วมหลับนอนกันย่อมอาจที่จะทำใหภริยาดังครรภ์ได้ ถ้าเด็กเกิดในระหว่างสมรสซึ่งการสมรสเป็นโมฆิยะ มาตรา 1560 บัญญัติว่า "บุตรเกิดระหว่างสมรสซึ่งศาลพิพากษาให้เพิกถอนภายหลังนั้น ให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วย

กฎหมาย" ดังนั้น ถ้ามีการเพิกถอนการสมรสต่อมาในภายหลัง บุตรที่เกิดมาในระหว่างสมรส ก็เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย

กรณีที่เกิดเกิดมาภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงเด็กจะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่อย่างไร มาตรา 1536 วรรคแรก บัญญัติว่า "เด็กเกิดแต่หญิงขณะเป็นภริยาชายหรือภายในสามร้อยสิบวัน นับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี หรือเคยเป็นสามี แล้วแต่กรณี" เห็นได้ว่าเด็กที่เกิดมาแม้ว่าเมื่อการสมรสสิ้นสุดลง เพราะศาลพิพากษาให้เพิกถอนถ้าเกิดมาในสามร้อยสิบวันนับแต่การสมรสสิ้นสุดลงนี้แล้ว กฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่า เด็กที่เกิดมาเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายที่เคยเป็นสามีนั้น ดังนั้นในกรณีที่เด็กเกิดมาในการสมรสที่มีการขอเพิกถอนการสมรส เด็กที่เกิดมาในระหว่างสมรสก่อนมีการพิพากษาให้เพิกถอนเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย และเด็กที่เกิดมาภายหลังจากศาลพิพากษาให้ เพิกถอนการสมรสอันเป็นการทำให้การสมรสสิ้นสุดลงแล้ว ถ้าเกิดมาภายในสามร้อยสิบวันนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลงก็สันนิษฐานว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม ที่ชายผู้เคยเป็นสามีอาจจะต่อสู้ว่าเด็กที่เกิดมามิได้เป็นบุตรของตนก็ได้ตามกระบวนการทางกฎหมายที่กำหนดไว้ (มาตรา 1539)